

Dorota Muszytowska

"Lektyka Salomona : Biblia - symbol - interpretacja", Krzysztof Bardski, Warszawa 2011 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 50/2, 266-269

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

perykopy pokazują, że Kościół według czwartej Ewangelii tworzą ci, którzy uwierzyli w żyjącego pośród nich ukrzyżowanego i zmartwychwstałego Jezusa z Nazaretu, odkryli w Nim Mesjasza i Syna Bożego, a w Jego słowach i czynach dostrzegli objawienie miłości Ojca. Wszyscy oni stali się uczniami Jezusa i otrzymali od Niego *moc, aby się stawali dziećmi Bożymi – ci, którzy uwierzyli w imię Jego* (J 1,12). Zostali oni powołani do życia we wspólnocie z Nim: *Trwajcie we mnie i Ja w was!* (J 15,4). Komunia uczniów z uwielbionym Jezusem i obecność Jezusa-Pana we wspólnocie wierzących, to istota Kościoła według czwartej Ewangelii – Kościoła Syna Bożego” (s. 390).

Przytoczone słowa nie tylko doskonale oddają wnioski egzegetyczne wynikające z analiz prowadzonych przez Autora w trzeciej części, lecz także ilustrują naukowy argument przyświecający całości badań, które znalazły odzwierciedlenie w tej monografii. Konkluzje do których Autor dochodzi mają charakter wielce praktyczny i mogą dla szerokiego grona czytelników stać się cennym drogowskazem wiary przeżywanej we wspólnocie Kościoła Syna Bożego.

Ks. Janusz Kręcidło MS

Krzysztof Bardski, *Lektyka Salomona. Biblia – symbol – interpretacja*, Warszawskie Studia Teologiczne. Rozprawy Naukowe, t. 6, WAW, Warszawa 2011, ss. 486.

Książka K. Bardskiego *Lektyka Salomona. Biblia – symbol – interpretacja* ukazała się w 2011 r., jako szósty tom nowej serii wydawniczej *Rozpraw Naukowych Warszawskich Studiów Teologicznych*. Seria ta jest nawiązaniem do cennej tradycji wydawniczej Warszawskiego Towarzystwa Teologicznego, z lat 1930-1947, kiedy to opublikowano 20 tomów wielorakich opracowań teologicznych. Pozycję niniejszą należy wpisać w nurt bardzo potrzebnej na polskim rynku literatury naukowej poświęconej noematyce biblijnej. Ale nie tylko czytelnika zainteresowanego wynikami badawczymi pozycja ta zainteresuje. Autor bowiem, zaabsorbowany zagadnieniami związanymi z wielością sensów tekstu Pisma Świętego, powraca do niezwykle bogatej tradycji Kościoła, poszukującego w Biblii nie tylko sensu literalnego, ale tego, co może ona powiedzieć człowiekowi ponad swą dosłowność. Z oczywistych więc względów, autor podchodzi do tematu w perspektywie historycznej, śledząc komentujące tekst biblijny liczne dzieła z okresu patrystycznego i średniowiecza, kiedy to szczególnie w hermeneutyce biblijnej uznawano za prymarny nie tylko sens

literalny. Czytelnik ma więc, dzięki temu opracowaniu, możliwość przejścia drogi wstecz i czerpania ze skarbcza często niestety zapoznanej chrześcijaninowi dzisiejszych czasów tradycji, wpisującej się w życie Kościoła dawnych dni. Książka niniejsza, przypominając o wartości duchowej lektury Pisma Świętego, pomaga w budowaniu na nowo chrześcijańskiej tożsamości w świecie, zwłaszcza, że dzisiejsza kultura postmodernizmu redefiniuje, najczęściej przez relatywizowanie lub dewaluację, wiele symboli chrześcijaństwa.

Opracowany materiał został przedstawiony w dziesięciu rozdziałach, rozdzielonych na trzy części. Część pierwsza, obejmująca aż pięć rozdziałów, dotyczy panoramy współczesnego stanu badań nad symboliką biblijną. Punktem wyjścia dla autora jest przedstawienie nauczania Nauczycielskiego Urzędu Kościoła związanego z duchową lekturą Biblii oraz naukowe opracowania odnoszące się do tych tekstów. Drugim krokiem jest prezentacja badań nad interpretacjami ponaddosłownymi, najpierw z perspektywy całości, a następnie nad reprezentatywnymi, zdaniem K. Bardskiego, autorami i tekstami. Stąd autor przedstawia literaturę traktującą na temat alegorycznej interpretacji ośrodka aleksandryjskiego i jej podłoża w alegoryzujących interpretacjach hellenistycznych i żydowskich, uznając je za najważniejsze źródła dla późniejszej tradycji duchowej lektury Biblii w Kościele. Dalsza część dotyczy opracowań różnorodnych odniesień interpretacji alegorycznej w tradycji zachodniego Kościoła oraz jej recepcji u Grzegorza Wielkiego i pisarzy łacińskich, aż po wiek XIII, związanych szczególnie ze środowiskiem monastycznym. Kolejny, trzeci, rozdział poświęcony zostaje przedstawieniu literatury dotyczącej badań z zakresu teorii symbolu i to w bardzo szerokim ujęciu, symbolu widzianego w perspektywie hermeneutyk filozofii, psychologii, socjologii, historii, pedagogiki, lingwistyki, literatury i kultury oraz symbolu religijnego i jego wyznaczników hermeneutycznych w teologii. Na tle tej szerokiej perspektywy, w czwartym rozdziale autor prezentuje prace, koncentrujące się *stricte* na badaniach nad symboliką biblijną i jej interpretacją w owych różnych możliwych ujęciach. Ostatni zaś rozdział prezentuje krótko dostępne compendia i słowniki pomocne w badaniach nad symboliką biblijną.

Tak obszerna panorama literatury może nieco znużyć czytelnika niebędącego specjalistą, ale nie można nie zauważyć jej wartości naukowej. Opracowanie literatury przedmiotu domagało się bowiem wynalezienia tych tekstów w gąszczu rozmaitych prac poświęconych zagadnieniu w bardzo zróżnicowanej perspektywie. W zestawieniu ze spisem bibliograficznym, obejmującym blisko osiemdziesiąt stron niniejszej pracy, materiał ten jest bardzo dobrym, dostanym narzędziem poszukiwań naukowych nie tylko dla studentów, ale i badaczy z za-

kresu wielu dziedzin humanistyki i teologii, np.: literaturoznawstwa, bibliistyki, patrologii, mediewistyki. Niedosyt, co prawda, pozostawia nazbyt przeglądowe szeregowanie poszczególnych pozycji, ale usprawiedliwia to fakt, że ma to być pewna naukowa diorama stanu badań tematu rozprawy. Warto zwrócić uwagę, że wśród cennych przedstawionych przez K. Bardskiego opracowań znaczna ich część powstała w języku polskim, ale niestety, jak słusznie zauważył autor, z powodu ograniczenia języka pozostaje nieznaną międzynarodowemu światu nauki zajmujące się zagadnieniami noematyki biblijnej.

W kolejnych częściach autor analizuje konkretne teksty, podchodząc do nich według tej samej metody – najpierw odkrywając ich sens dosłowny w kontekście historyczno-literackim, następnie zaś przedstawiając różne drogi analizy zmierzającej do wyjaśnienia symboliczno-alegorycznego sensu i pokazując rozmaite możliwości jego akomodacji. I tak w drugiej części książki, obejmującej trzy kolejne rozdziały, autor pochyła się nad bogatą symboliką, oscylującą wokół tematyki miłości w Biblii. Rozdziały szósty i siódmy odnoszą się do dwóch tekstów z Pnp: 3,6-11 i 1,1-11. Pierwszy analizowany fragment dał tytuł niniejszej rozprawie. Autor prowadzi odbiorcę drogą od literalnego znaczenia tekst, ukazując najpierw wschodnią (na podstawie pism 8 autorów), a następnie zachodnią (teksty 15 pisarzy łacińskich) tradycję interpretacji symbolicznej tego fragmentu. Zestawienie takie aż prosi się o komparatystyczne wnioski i trochę szkoda, że autor pozostawił w tym czytelnika samemu sobie. Być może dlatego, że przeanalizowane przez niego teksty wiodą do oczywistego wniosku, że ani w tradycji Wschodu, ani Zachodu nie widać dominacji określonego typu interpretacji symbolicznej właściwej dla każdej z nich. Przeciwnie, mimo różnic dostrzegamy raczej spójność tychże tradycji i w obydwu znajdujemy odczytywanie symboliki tego tekstu w konwencji chrystologicznej, skryptyrystycznej, eklezjalnej, mariologicznej czy moralnej.

Punktem wyjścia analizy drugiego fragmentu jest natomiast nie sam tekst biblijny, ale jego interpretacja w tekstach go komentujących przez cystersa Garniera z Langres, dla którego tekstem źródłowym był przekład Wulgaty. Takie podejście pozwala autorowi wykazać z jednej strony zachowywanie przez Garniera z Langres tradycji patrystycznych, komentujących ten tekst chrystologiczno-eklezjalnie, a z drugiej strony pewne pojawiające się *novum* – dopatrywanie się w tekście alegorezy o charakterze moralnym.

W ósmym rozdziale zostały zgromadzone teksty z różnych części Biblii, które łączy wspólna idea miłości Boga do człowieka, i które wyjaśniają, czy raczej unaocniają przez wizualizujące symbole tajemnicę paschalną. Rozdział ten stanowi pewną kwintesencję tego, jaki sens komentowania tekstu Pisma

Świętego widzieli dawni autorzy, którzy nie tyle koncentrowali się na egzegezie literackiej, co dążyli do odczytania słów Boga, prowadzących do rozumienia tajemnicy wiary.

Natomiast trzecia część książki daje czytelnikowi możliwość zapoznania się z dwoma głosami komentatorskimi. Tym razem jednak autor nie zestawia ze sobą spojrzenia dwu tradycji Kościoła, ale interpretację żydowską i chrześcijańską w odniesieniu do tego samego tekstu. Tekstem tym jest ponownie Pnp, przedstawiona przez autora książki w świetle analizy targumu do Pnp, powstałego w Babilonii na przełomie VIII/IX w. oraz w świetle łacińskiego komentarza z tego samego okresu, powstałego na terenach Galii autorstwa Alkuina z Yorku. To niezwykle pasjonująca droga porównawczej analizy, tym bardziej, że czytelnik jest dobrze przygotowany przez autora do jej przebycia. Dzięki temu może samodzielnie odkrywać bogactwo symbolicznej interpretacji targumu, gdzie losy Oblubienica i Oblubienicy stają się ikoną burzliwych losów Boga i Izraela, i komentarza chrześcijańskiego, którego celem jest dostarczenie czytelnikowi pewnego klucza do nieustannej lektury tej księgi, gdzie losy dwojga kochanków są przede wszystkim wzajemnym spojrzeniem na siebie Chrystusa i umiłowanego przez Niego Jego Kościoła oraz Chrystusa Oblubienica ludzkiej duszy.

Smaku całości monografii dodaje ostatni rozdział, w którym K. Bardski przybliża specyficzne dzieło doby średniowiecza. Jest nim *Clavis Pseudo-Melitona*, z przełomu VII/VIII w. Dzieło to jest specyficznym tezaurem, zawierającym ponad dwa tysiące wyjaśnień symboli biblijnych. Słownik ten można uznać za odzwierciedlenie stanu ówczesnego rozumienia i recepcji symboliki biblijnej. K. Bardski wykazuje, że mimo obarczenia tego utworu krytyką, dzieło to zasługuje na uwagę, jako świadectwo alegorycznego świata średniowiecza.

Podsumowując, należy stwierdzić, że recenzowana monografia posiada bardzo wysokie walory merytoryczne i godna jest polecenia szerokiemu gronu czytelników zainteresowanych lekturą Biblii i sposobami jej interpretacji.

Dorota Muszytowska

Adam Kubiś, *The Book of Zechariah in the Gospel of John*, Études bibliques (Nouvelle série 64), Gabalda, Pendé 2012, ss. 590.

Adam Kubiś jest księdzem katolickim, przynależącym do diecezji rzeszowskiej, świeżo zatrudnionym adiunktem w Instytucie Nauk Biblijnych Katolickie-